

De ti bud

Vejledende kriterier vedrørende danske navne

1. Eksisterende navne skal som hovedregel bibeholdes (hævdprincippet)
2. Navne bør så vidt muligt sige noget væsentligt om egenskaber, såsom udseende, adfærd, levested eller eventuelt anvendelse
3. Navne bør være korte, mundrette, og nemme at forstå
4. Navne på arter i Danmark bør være tidløse i forhold til udbredelse. Således bør "almindelig" undgås. Det samme gælder geografiske betegnelser
5. Interessevækkende navne bør tilstræbes frem for navne, som giver uheldige associationer
6. Det samme navn bør som udgangspunkt ikke benyttes mere end én gang
7. Nye navne bør dannes på grundlag af officiel dansk retstavning
8. Nye navne bør så vidt muligt være i overensstemmelse med gængs overordnet taxonomi
9. Kun i helt specielle tilfælde bør det videnskabelige navn benyttes som dansk navn. Men udenlandske populærnavne og videnskabelige navne kan være inspirationskilde
10. Navne der stimulerer fantasien kan benyttes i oplagte tilfælde, selv om de afviger fra eller direkte går imod et eller flere af de øvrige kriterier

NB: Bemærk den omfattende brug af "bør", der understreger, at kriterierne kun er vejledende og ikke kan eller skal følges helt konsekvent.

Som eksempler på gode beskrivende navne kan nævnes sortbåndet frostmåler (udseende, fænologi, adfærd), klitkæmpejæger (levested, størrelse, adfærd) og klæbrig jordtunge (konsistens, substrat og form).

Uddybende kommentarer og eksempler

1. Eksisterende navne skal som hovedregel bibeholdes (hævdprincippet)

- Mange navne lever ikke op til et eller flere af de øvrige kriterier, men er navnet i brug, bør det benyttes. "I brug" er naturligvis et subjektivt begreb og er afhængig af, hvorvidt, og i så fald hvor navnet er publiceret, og hvor ofte navnet er benyttet.
- Eksisterende navne bør som hovedregel ikke ændres, selv om de er uheldige eller decideret misvisende.
- Navne der er udarbejdet/anbefalet af eksisterende eller tidligere navneudvalg vil som udgangspunkt blive fulgt. Det gælder primært [Projekt Danske Dyrenavne](#), [Dansk Selskab for Plantesygdomme og Skadedyr \(DSPS\)](#), [Dansk Ornitologisk Forenings Navnegruppe \(NAG\)](#),

[Dansk Botanisk Forenings Navneudvalg](#), Svampeforeningens navneudvalg og Pattedyrnavnegruppen.

- Bemærk at mange [gamle danske folkenavne](#) har været i brug længe før de nu benyttede, men ikke benyttes længere. Disse navne er langt hen ad vejen undtaget fra hævdprikket.
- Som eksempel på et navn, der er anbefalet af Projekt Danske Dyrenavne, men ændret i regi af Taxonrådet kan nævnes pimperløkøllensværm, der nu hedder pimperløkøllensværm (med reference til artens værtsplante).
- Et andet eksempel er et par galmyggearter, hvis navne er ændret ift. anbefalinger fra Dansk Selskab for Plantesygdomme og Skadedyr i regi af en samlet bearbejdning af danske navne på galmyg.

2. Navne bør så vidt muligt sige noget væsentligt om egenskaber, såsom udseende, adfærd, levested eller eventuelt anvendelse

- Det bør tilstræbes, at et dansk navn er beskrivende ift. det pågældende taxon. Det gør det lettere at huske navnet, det gør navnet bedre egnet til formidling og kan samtidig være en hjælp til bestemmelse, især hvis der er tale om et navn, der adskiller pågældende taxon fra lignende taxa.
- Optimalt set bør et navn sige noget karakteristisk om netop det pågældende taxon. Navnet fiskehejre indikerer ganske vist, at arten spiser fisk, men det gør alle hejrer, så det er ikke et optimalt navn.
- Også andre beskrivende egenskaber end de i overskriften nævnte kan med fordel benyttes i navne, såsom lugt, smag, lyd og konsistens.
- Brugen af personnavne er ok, men hvis der findes oplagte mere beskrivende alternativer, bør disse foretrækkes. Blandt eksisterende navne på arter, der indeholder personnavne er følgende: Bowerbanks mosdyr og Schiøldtes muldvarpebille. Vær især opmærksom på brugen af personnavne, der indeholder ikke-danske tegn eller er svære at huske og stave såsom Körbers tensporelav og Schaerers sortskivellav. Bemærk, at personnavne, der ender på "s", "z" eller "x", forsynes med apostrof, som f.eks. Sars' porebrosme (fisk).
- Navne på basis af udseende (farver, tegninger, form, behåring, associationer til ting arten ligner etc.): toplettet tornben (der findes dog uplettede individer), pyramide-læbeløs, panserulk, håret star, brasen (gammelt fællesnordisk navn med betydningen skinn eller glinse) og agerhøne-champignon (pletter på hatten leder tanken hen på agerhønen brogede fjerdragt).
- Navne på basis af levested (f.eks. biotoper, habitater, substrater og værtsplanter): hængeækkvikløber, vragefisk, hasselkvistbladlus, træflis-agerhat, og gederamsbille.
- Navne på basis af adfærd, voksemåde etc.: vagabonderende møgbille, omklamrende lædermosdyr, rodslående agerhat.
- Navne på basis af anvendelse: farve-vajd og farve-reseda (garnfarvning), spiselig rørhat (AKA Karl Johan) (madlavning).
- Navne på basis af lugt: pelargonie-skørhat, latrin-vokshat og løgfrø - eller blot vellugtende og stinkende som i vellugtende gulaks og stinkende slørhat – eller mangel på lugt såsom lugtløs kamille.
- Navne på basis af smag: peber-rørhat, bitter mælkeurt, bidende ranunkel og velsmagende mælkehat.

- Navne på basis af lyd: diverse fugle såsom vibe, allike, klyde og hvinand (lyd fra vingerne i flugt) samt klokkefrø, hedeskratte og smældere.
- Navne på basis af konsistens og tekstur: blød storkenæb modsat hård hjørneklap, slimet vokshat kontra tør ridderhat, fløjlsgræs kontra ru kulsukker, klæbrig limurt – og med et mere eksotisk sprogbrug gelatinøst lædermosdyr.

3. Navne bør være korte, nemme og lette at udtale

- Korte, nemme og letudtalelige navne er lettere at huske og mere hensigtsmæssige at formidle. Gode eksempler er klumpfisk, sivsanger, blåhat og rød jordbi.
- Navne bør derfor som udgangspunkt højst bestå af to led, og udelte navne bør foretrækkes, hvis sammenkoblingen kan ske uden at gøre vold på sproget. Benyttes mere end to led bør navnene være korte og beskrivende som det hvide c, stor grå orm og håret blågrøn rose. Modsat lange navne såsom lille spiralribbet pighudesnegl.
- Lange navne kan være fristende ift. at være beskrivende, men er generelt uhensigtsmæssige. Det længste navn pt. er rektangelplettet trækuglespringer (33 bogstaver) skarpt forfulgt af bl.a. blækspruttebrun survandsdøgnflue.
- Der er dog grupper, hvor længere navne kan være nødvendige for at give mening – især hvis de indeholder et langt fællesnavn. F.eks. er der lidt mere ”at gøre godt med”, hvis en bi (én stavelse og to bogstaver) skal navngives og ende på ”bi” end en ditto svirreflue eller springhale.
- De korteste danske navne pt. omfatter en halv snes navne bestående af blot tre bogstaver, f.eks. ræv, gøg og søl (tang-art), men det er i sagens natur ikke en nem opgave at opfylde kriterie nummer 2 om beskrivende navne.
- Undgå navne, der ikke er mundrette såsom tørstetræblomstmåler, Zollikofers stængelugle (opkaldt efter person) og ribsskjallerbladlus.
- Navne bør også være lette at forstå, og kun undtagelsesvis bør begreber ukendt for lægmand benyttes. Visse begreber er imidlertid udbredte og kendte inden for enkelte artsgrupper og kan være relevante at benytte. Som eksempler kan nævnes hygrefan trævlhat (farve afhængig af luftfugtighed) og furkaløs ensledspringhale (furka = det gaffeldelte halelignende vedhæng, der findes hos de fleste springhalearter).

4. Navne på arter i Danmark bør være tidløse i forhold til udbredelse. Således bør ”almindelig” undgås. Det samme gælder geografiske betegnelser

- Brugen af ”almindelig” er uheldig fordi mange arters hyppighed ændrer sig med tiden, og flere arter, der tidligere var almindelige nu, er blevet sjældne. Almindelig loppeurt er endda uddød i Danmark !
- Ligeledes ændres udbredelsen for mange arter over tid, ikke mindst pga. klimaforandringer. En arts geografiske forekomst vil således ofte give et øjebliksbillede.
- Betegnelser som østlig, vestlig, nordlig og sydlig for hjemmehørende arter bør undgås. Eksempler: østlig perlemorsommerfugl og nordlig gråsisken.
- Undgå lokale geografiske betegnelser, såvel danske som udenlandske, som f.eks. bornholmsk perikonmåler, jysk blomsterbuk, Lüneburg-sortugle og svensk gåsemad.
- Er der markant størrelsesforskel mellem to taxa, kan ord som ”stor” og ”lille” bruges som forled, men kun hvor bedre muligheder er udtømt.

- Hvis geografiske betegnelser indgår i en arts videnskabelige navn eller i navne benyttet i vore nabolande, kan det evt. være relevant at bruge disse.
- Geografiske betegnelser kan også have deres berettigelse ifm. navngivning på globalt plan. (f.eks. europæisk ål og amerikansk pibeand).
- Vær også opmærksom på årstidsrelaterede navne såsom oktobermåler og forårsfereje, da fænologi og livscyklus kan ændre sig som bl.a. respons på klimaforandringer. Flyvetiden for flere insektarter er således rykket frem to eller flere uger i de seneste årtier. Tilsvarende kan overvintringsstadie, antal generationer pr år m.m. ændre sig mere eller mindre pludseligt.

5. Det samme navn bør som udgangspunkt ikke benyttes mere end én gang

- For at undgå misforståelser, bør alle navne være unikke. Dette gælder såvel inden for samme taxonomiske rang som på tværs af denne. To eller flere arter bør således ikke have samme navn, og det samme gælder f.eks. en art og en familie.
- Der er enkelte eksempler på dobbelt- eller "trippelgængere" blandt navne på arter anbefalet af Projekt Danske Dyrenavne, f.eks. dækker navnene rødkløversnudebille og sort dværgedderkop over tre arter hver især. Disse forventes ændret på sigt.
- I enkelte tilfælde benyttes samme navn på tværs af taxonrang. Pindsvin er således både en art og en familie, og slimål er både en art og en klasse. Disse forventes ligeledes ændret på sigt.
- I tilfælde hvor samme navn traditionelt har været benyttet om både arter og infraspecifikke taxa (underarter, varieteter m.v.), angives taxonrang i parentes som del af navnet for sidstnævnte for at kunne adskille de to taxa. Et eksempel er: underarten "Almindelig hirse (underart)". For at minimere brugen af denne "nødløsning", har Dansk Botanisk Forening valgt at finde nye navne for de relevante danske taxa. Navnet plettet gøgeurt, der traditionelt har været benyttet om underarten, benyttes nu om hovedarten, og underarten har fået det nye navn, hede-gøgeurt.

6. Interessevækkende navne bør tilstræbes frem for navne, som giver uheldige associationer

- Som eksempler på interessevækkende navne kan nævnes pragtbi, kejserkåbe og pindsvine-støvbold.
- Nedværdigende navne bør undgås. Plantenavnene "negerkaffe" og "negerdanserinde" er således udeladt. Ordet "kaffer" i fuglearten kaffersejler er også nedladende (brugt om bantutalende befolkningsgrupper fra det sydlige Afrika), men er godkendt af DOF og bibeholdes jf. bl.a. hævdprikkippet.
- En række gamle navne indeholder ord som hest og hund, der er benyttet i nedladende betydning. Det gælder f.eks. hestemakrel og hundegle (modsat hundetunge, der henviser til frugtens udseende). Disse bibeholdes jf. hævdprikkippet og af kulturhistorisk interesse.
- Navne der kan misforstås pga. dobbeltbetydning bør undgås, f.eks. skør pudemos og punkteret småjordbi.
- Misvisende navne bør naturligvis undgås. F.eks. træffes gulstribet egetæge næsten altid på tjørn.

- Frygtindgydende navne bør ligeledes undgås. Oplagte eksempler er dræbersnegl og dræbergople. Manddraber-mælkehat er ganske vist skarp og brændende stærk, men dødelig er den ikke.
- Omvendt har navnet spiselig stenmorkel tidligere været benyttet, men dette er ændret, da arten kun er spiselig i tilberedt stand – og dødelig giftig i rå tilstand !

7. Nye navne bør dannes på grundlag af officiel dansk retstavning

- Navne skrives med lille begyndelsesbogstav, dog med undtagelse af person- eller stednavne, f.eks. Fabricius' jordbi og Roskildereje.
- Ved brug af sammensatte navne, bør de enkelte ord være lette at identificere for at undgå misforståelser. Rød snotand er således ikke en forkølet andefugl, men et mos navngivet efter en snoet tand.
- Bindestreg kan anvendes i to- eller flerleddede navne af hensyn til læsevenlighed og forståelse, men undgås som udgangspunkt. Lange navne som hundehoved-urtesvirreflue og lancet-sporevingedøgnflue er eksempler, hvor læsevenligheden klart forøges med bindestreg og giver mening.
- Begrænsningen i brug af bindestreger gælder dog ikke planter og svampe, hvor der er tradition for brug af bindestreg, i tilfælde hvor artsnavnet inkluderer slægtsnavnet. Således benyttes navnet grå-bynke, da slægten (*Artemisia*) hedder bynke, hvorimod strandmalurt, der placeres i samme slægt, angives uden bindestreg.
- To eller flere bindestreger i et navn bør som hovedregel undgås. Det kan dog være ok i navne som f.eks. knold-og-tot-alge samt mor-og-barn
- I enkelte tilfælde følges traditionel stavemåde frem for officiel stavemåde. Det gælder f.eks. lådden frem for lodden (såsom lådden perikon). Vel at mærke kun for ældre, hævdundne navne. For nyere navne benyttes lodden, som i f.eks. lodden hjulspinder.
- Bindestreger bør benyttes korrekt. Vær især opmærksom på sammensatte navneord. Således angives Brun mosaikguldsmed i to ord og Højmose-mosaikguldsmed med bindestreg (som tommelfingerregel benyttes førstnævnte, hvor trykket er fordelt på de to ord, og sidstnævnte hvor trykket lægges på første ord).

8. Nye navne bør så vidt muligt være i overensstemmelse med gængs overordnet taxonomi

- Således bør det eller de sidste led i navnet ikke bestemmes af en overfladisk lighed med ikke-beslægtede arter. Jordkrebs er f.eks. en græshoppe og ikke et krebsdyr, stor næbsnog er en fisk og ikke et krybdyr, og spansk flue er en bille.
- Fællesbetegnelser på basis af udseende, adfærd el. andet, der går på tværs af artsgrupper, har ofte været benyttet, men bør undgås. Klassiske eksempler er "lopper" (der udover at være en selvstændig gruppe benyttes om bl.a. jordlopper (biller), bladlopper (næbmunde) og tanglopper (krebsdyr). Et andet eksempel er "orme", der benyttes om en række ikke-beslægtede grupper af dyr såsom rundorme, regnorme, stålorme og pæleorme – og på forskellige niveauer fra art til klasse.
- Bomlærke og rørspurv hører ikke, som navnet antyder, til hhv. lærker og spurve, men er derimod begge værlinger. På trods af ophedede diskussioner, følges hævdprikket.

- Det bør også undgås at benytte navne baseret på f.eks. værtsplanter, på en måde, der indikerer et slægtsskab, som ikke er til stede. F.eks. tilhører stor hasseltæge og sart hasseltæge hver sin underfamilie.
- Det kan være problematisk helt konsekvent at tilstræbe, at det eller de sidste led i danske navne på arter i samme slægt hedder det samme, da slægter ofte splittes, samles eller sammensættes på anden vis.

9. Kun i helt specielle tilfælde bør det videnskabelige navn benyttes som dansk navn. Men udenlandske populærnavne og videnskabelige navne kan være inspirationskilde

- Brugen af videnskabelige navne som hele/dele af danske navne bør undgås. Som eksempler på eksisterende navne kan nævnes planten linnæa (opkaldt efter Linné – navngivningens fader), grøn buxbaumia (mos) og europæisk loligo (blæksprutte).
- Undtagelser kan især være relevante, hvor korte beskrivende navne ikke er en mulighed, og hvor de videnskabelige navne er korte og mundrette, som f.eks. sommerfuglearterne iris og den relativt nyindvandrede slægtning ilia. (NB: navnet iris benyttes også om en planteslægt).
- Fordanskning af videnskabelige navne bør ligeledes undgås, som f.eks. Braconider om hvepsefamilien Braconidae. Blandt undtagelserne er to klasser af tusindben, hhv. symfyer og pauropoder, der (endnu) ikke har "reelt" danske navne.
- Navnet dansk ingefær er nu ændret til dansk arum, for at undgå misforståelser, da denne art hører til i en helt anden planteorden end krydderplanten ingefær.
- En meget stor del af danske navne omfatter led, der stemmer overens med de videnskabelige navne. Som eksempler kan nævnes følgende arter med videnskabeligt artsnavn i parentes: smuk grenlav (elegans), bredbladet klokke (latifolia), Tveplettet stumpbille (bimaculatus).
- Blandt udenlandske navne der har inspireret til danske navne kan nævnes en række bier, bl.a. bred klintblodbi, der er bred jf. det hollandske navn (brede dwergbloedbij) og ofte findes ved klinten jf. det svenske navn (släntblodbi). Et andet eksempel er røvermyre, der på svensk hedder rostbrun rövermyra og på norsk røvermaur.

10. Navne der stimulerer fantasien kan benyttes i oplagte tilfælde, selv om de afviger fra eller direkte går imod et eller flere af de øvrige kriterier

- En begrænset brug af sjove, eksotiske og på anden vis afvigende navne kan være kærkomment, så det hele ikke bliver for perfekt og kedeligt. Som eksempler på eksisterende navne kan nævnes tømmermand (bille), kæmpeklat (svampedyr) lodret og vandret (plante), dødningshånd (polypdyr), flæsketerning (snegl), pilfinger (fingerformet svamp på pil – ikke et hyperaktivt barn) og hattifnatgalmyg (hattifnat = væsener fra Mumitroldene)
- Brugen af sjove og pudsige navne bør dog ikke tage overhånd. Kæmpefluen Harald er et velkendt og populært navn. Siden er mellemfluen Oskar kommet til. Og så bør man nok stoppe inden det går over gevind !